

ח. הצורך במפגש מוחשי עם האלוה על מנת להגיע ליראה ואהבה (ד-ז)

ד

אמר הכוזרי: האין זה שכאשר תשג בשכל אלהותו ואחדותו ויכלתו וידיעתו, ושהכל מאתו, ושהכל צריכים לו והוא אינו צריך להם – (בזה כבר) תשג היראה ממנו והאהבה לו¹²¹, ולא נצטרך להגשמה הזאת?¹²²

ה

אמר החבר: זאת טענת המתפלספים.

אך אשר נראה מן הנפש האנושית, שהיא יראה בנוכחות דברים מוחשיים מפחדים מה שאינה יראה כאשר נספר לה עליהם, כמו שהיא חושקת בצורה (של אשה) היפה הנוכחת, הנראית, מה שאינה חושקת כאשר נספר לה עליה¹²³.

ואל תאמין למתחכם (=לסומך על שכלו) אם ידמה שתמשך לו המחשבה בציפיות ובסדר עד שישגיג את כל העניינים הצריכים באלהות (=ביסודות האמונה) בשכלו בלבד¹²⁴,

הערות – ילמד ענוים דרכו

121 שתי טענות יש כאן: האחת שניתן להגיע בשכל לכל יסודות האמונה, ואין צורך בכלי הנבואי המשתמש בדמיונות מוחשיים כדי לקבל יסודות אמוניים אלו. השנייה שגם לעבודת ה' (שהיא מחויבת להיות בעוצמת הרגש – באהבה וביראה) ניתן להגיע על ידי ההבנה של המחויבות לאלוה בשכל.

122 כיוון שהגשמה זו גורמת לטעויות הן בהגשמת ה' הן בעבודה זרה (עיין לדוגמה ברמב"ן על חטא העגל, שישאל בחרו בעגל כיוון שזה מה שראו בהתגלות שהיתה בסיני). ואם הקב"ה מוכן "לשלם מחיר" שיהיו שיטעו בכך, חייבים לומר שיש בראייה הנבואית המגשימה הכרח לאמונה ולעבודה.

123 דברי ריה"ל כאן מחודשים ביותר: אם עד עכשיו דובר שלא ניתן להגיע להכרת יסודות האמונה בשכל וחייבים את הנבואה (או מפגש מוחשי אחר של התגלות ה' במציאות) לשם כך, וכן דובר שלא ניתן להגיע למחויבות דתית ללא מפגש זה, הרי שעתה מלמד ריה"ל שגם עוצמת העבודה לה' תלויה במפגש עמו. וכאמור: "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". וכן אומר ריב"ז לתלמידיו (ברכות כח, ב): "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? אמר להם: ולוואי! תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר: שלא יראני אדם".

ברור שעם סילוק הנבואה והשכינה מישראל, גם הרגש הדתי עומעם, שהרי הקשר עם האלוה מבוסס יותר על בירור שכלי ומסורת אבות ופחות על מפגש חי עמו, אלא אם כן חווה אדם חווית השגחה מיוחדת או שנפגש עם אדם שמהווה מפגש גלוי עם השכינה. ומזה הטעם מידת החסידות נקנית על ידי קריאה בספרי הנביאים ובסיפורי צדיקים (עיין מסילת ישרים פרק כא), כיוון שמקנה לעצמו עיניים לראות את השגחת ה' בחייו ומתוך כך להגיע למפגש חי עם ה'.

מכאן שעל מנת לקרב אדם לאמונה, יש לחבר אותו לחווית הנוכחות האלוהית, ולא רק להתווכח עמו בבירורים שכליים!

124 אפילו הרמב"ם במו"ג שהצליח (לשיטתו) להוכיח את שלושת היסודות הראשונים באמונה, לא הצליח להוכיח או לדחות בשכל את היסוד הרביעי ושב למסורת הנבואית (עיין מו"ג ב, יד-כד).

מבלי לסמך על מוחש, ומבלי אשור בראית משל, אם במלים או בכתיב או בצורה נראית או דמיונית. הלא תראה שאינך יכול להשיג עניני תפלתך במחשבה לבדה בלי קריאה. ולא תוכל לספר עד מאה, למשל, במחשבה בלבד בלי דבור. כל שפן אם תרצה להרכיב את המאה ממנינים שונים. ולולא החוש אשר ינהל את הסדר השכלי הזה במשלים ודמויים, לא היה מנהל.

כך תסדר לנביא - גדלת ה' ויכלתו ורחמנותו וידיעתו וחייתו ותמידותו ושלטונו, ואי הצטרפותו לכל והצטרפות הכל אליו, ונבדלותו וקדשותו - במה שהוא רואה בפעם אחת ברגע אחד מעצם הצורה ההיא הנבראת לו והדרה, והתכונות והכלים המורים על היכלת, כיד הנטויה והחרב השלופה והאש והרוחות והברקים והרעמים המשמשים בצויו, והדבור הנובע מזה באזהרות, והודעת מה שהיה ויהיה, ועמידת בני אנוש והמלאכים לפניו וננעים, ונביעת כל צרכיהם מאתו, יספיק להם ולא יחסרם, וירם השפל וישפיל הרם, ויפשט ידו לשבים ויקרא אליהם: "מי יודע ישוב ונחם האלהים" (יונה ג, ט), ויכעס ויקצף על הרשעים, מעביר וממנה, ולפניו "אלף אלפין ישמונה" וגו' (דניאל ז). כל זה והדומה לו יראה אותו הנביא בהרף עין! ויהיו היראה והאהבה תקועות בנפשו כל ימי חייו! וילך חושק ומשתוקק כל ימיו ומיחל שיראה אליו פעם שנייה או שלישית. וכבר נחשבו לשלמה (החכם מכל האדם) לדבר גדול שתי הפעמים (שזכה לנבואה), כאמרו: "הנראה אליו פעמים" (מל"א יא, ט).

הישג כמו זה לפילוסוף במחשבתו?¹²⁵

1

אמר הכוזרי: לא יתכן (דבר) זה, כי המחשבה אמן היא כספור (=כדיבור), ואי אפשר לתאר שני דברים ביחד. ואפלו היה אפשר, אי אפשר לשומע להשיג שניהם יחד. כי הנה הפרטים אשר אראם מהעיר ואנשיה בשעה אחת - לא יכילם חבור גדול. וכבר הגיעה לי בעת אחת אהבה לעיר או שנאה, ואלו היו קוראים זאת לפני מחבור, לא היה נכנס בנפשי. והמחשבה מתבלבלת (=משתבשת) במה שיפגענה מן ההשערה (=סברות הלב) והדמיון לדברים שקדמו (=תפיסות קדומות)¹²⁶, ולא יתברר לה דבר שלם.

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 125 סיכום שלוש ההבחנות: א. היכולת להגיע אל כל המושגים החשובים באמונה (ובהמשך (עיין לקמן בסוף סעיף כה) יודגש: בצורה מבוררת ולא בספקות); ב. היכולת להגיע אליהם מיד, ללא שנים של לימוד ודיון; ג. השפעה עמוקה ולדורות על הרגש, ביראת ה' ובאהבתו.
- 126 כמו שקרה לאריסטו בעניין קדמות העולם (עיין לעיל א, ט) ובעניין הנבואה (לעיל ד, ג ד"ה ואלה הדברים אשר לא הושגו בהקש").

מסלול 1: יום א לפרשת וארא
מסלול 2: יום ג לפרשת שמות

ז

אמר החבר: אָבֵל אֲנַחְנוּ כְּכַבְדֵי הָרְאִיָּה אֲשֶׁר לֹא יוֹכְלוּ לְסַבֵּל רְאִית הָאוֹר הַהוּא, וּלְפִיכֶךָ נִסְמָךְ עַל הַפְּקָחִים אֲשֶׁר קָדְמוֹנוּ, הֵיכֹלִים לְרֵאוֹתוֹ¹²⁷.

שאלות מנחות:

- ✦ לפי ריה"ל כאן, האם מותר לדמיין את האלוה בשעה שרוצה להתפלל? במה זה שונה מהדרייה המוחשית שרואה הנביא? את מי/מה הוא מדמה?
- ✦ מהן שלוש הבעיות (המופיעות בקטע זה) שבהשגת האמונה בחקירה שכלית, לא מוחשית?
- ✦ מדוע הקריאה בספרי הנבואה ובסיפורי צדיקים יש בה להחדיר יראה ואהבה בנפש יותר מלימוד עיוני באמונה?
- ✦ מדוע במבט ראשון אנו מזלזלים במפגש המוחשי לעומת הלימוד העיוני השכלי?

הערות - ילמד ענוים דרכו

127 המשך הדיון ביחס שבין השכל והנבואה - מסעיף טו והלאה.

מסלול 1: יום א לפרשת וארא
מסלול 2: יום ג לפרשת שמות